

KEREKASZTAL

A státustörvény és a kisebbségi társadalmak – a kerekasztal-beszélgetés szerkesztett változata –

Vitavezető:

HELTAI PÉTER

Résztevők: Bakk Miklós (Románia), Brenzovics László (Ukrajna), Dobos Ferenc (Magyarország), Öllös László (Szlovákia), Losoncz Alpár (Jugoszlávia)

Heltai Péter: Ezen a konferencián hangsúlyosan esett szó a törvény végrehajtásáról, nemzetközi megítéléséről, viszont keveset beszéltünk arról, hogy miként ítélik meg a határon túli magyar közösségek, milyen várakozásokat fűznek hozzá. A konkrét tévhiteken túl Aradon például már többen arról érdeklődtek, hol is vehetik fel azt a bizonyos húszezer forintot. Arra kell válaszolnunk, mi játszódott le a magyarok lelkében a státustörvény, vagy ahogy itt minket felvilágosítottak a kedvezménytörvény megszületése kapcsán.

Bakk Miklós: Nehéz e kérdésre rövid feleletet adni. Ha egyetlen mondatba kellene sűríteni a lényegét, akkor azt mondanám, mint minden kisebbségi társadalom, az erdélyi magyarság is sok illúzióval és óvatos kivárással, illetve a kettőnek egy nagyon sajátos keverékével tekint elé, de alapvetően olyan politikai lépésként értékeli, ami pozitív fordulatot jelez. Sőt a nagy többség bizonyos értelemben történelmi fordulatnak véli. Bár erről már készült közvélemény-kutatás is, de tudjuk, hogy a közvélemény nem más, mint amit a közvélemény-kutatók mérnek, egy nagyon illékony valami. Ennél a kérdésnél is lényegesebbnek tartom, hogyan alakulnak majd e törvény

nyomán az erdélyi magyarság esélyei, viszonya a többségi nemzethez, illetve Romániához és Magyarországhoz. Ez nem annyira a törvénnyel kapcsolatos várakozással van összefüggésben, mint inkább a törvény alkalmazásával, és számos egyéb körülménnyel, amit Magyarország Európai Unió tagsága idéz majd elő, s ami Románia esetében még kétséges.

Brenzovics László: Magam is hasonló gondolatokra jutottam. A kárpátaljai magyarság szintén élénk figyelemmel kíséri a történeket és nagy várakozással néz a törvény elfogadása, illetve annak a végrehajtása elé. Vidékünk magyar lakosságának várakozása két okból meghatározódik. Az egyik, hogy ez a határon túli magyar régió van a legkiszolgáltatottabb gazdasági helyzetben, a másik pedig – amire Bakk Miklós is utalt – Magyarország gyors csatlakozása az Európai Unióhoz már tény, Ukrajna esetében viszont ez aligha lehetséges egy generáción belül. Ilyen szempontból a megközelítésünk kettős: mit hoz a státustörvény és mi lesz azután, hogy Magyarország is schengeni ország lesz. Érthetőek a félelmeink, hiszen 1945 és 1989 között Kárpátalja már megtapasztalta, mit jelent a vasfüggöny, amely szinte hermetikusan elszigetelt bennünket az anyaországtól. Még egy ilyen elszigeteltséget közösségünk aligha bírna ki. És igen, a kárpátaljaiaknak is vannak illúziók a törvénnyel kapcsolatban, viszont van egy dolog, ami független minden egyéb körülménytől, ez pedig a remény. Reménykedünk abban, hogy az anyaország nem feledkezett el rólunk, és próbál valami komolyt tenni a határon túli magyarság érdekében. Ebben nem keltenek zavart azok a negatív felhangok, amelyeket a románok és a szlovákok esetében tapasztalunk. Hál' istennek Ukrajnában ilyesmiről egyelőre nincs szó. Úgy véljük, a kárpátaljai magyarság hetven-nyolcvan százaléka akar majd élni a törvény adta lehetőséggel.

Losoncz Alpár: A státustörvény egy olyan pillanatban kerül fölszínre, amely érvényre jutásának szempontjából szerencsés pillanatnak tekinthető. Arra gondolok, hogy a státustörvény akkor jelenik meg a vajdasági magyarok számára, amikor immár egy éve megtörtént a hatalomváltás Jugoszláviában. A jugoszláv politikai és kulturális elitek pillanatnyilag korrekt, euro-

konform politikát kívánnak folytatni annak érdekében, hogy valamiképpen megszilárdítsák Jugoszlávia helyét a régióban. Ennek tudható be, hogy itt a státustörvény nem közbeszéd tárgya, azaz nem jelenik meg a többség diskurzusában, viszont aggasztó módon a kérdés nem volt tematizálva a kisebbségi nyilvánosságban sem. Ennek okán állítható az, hogy az elvárások tapasztalataim szerint inkább diffúz jellegűek a státustörvénnyel kapcsolatban: megfogalmazatlanok, kiforratlanok, inkább a halvány remény formáját tartalmazzák, mint azt a biztos kontúrokkal rendelkező jövőépítő stratégiát, amelyre talán szükségük lenne a vajdasági magyaroknak. Számukra a státustörvény azért fontos, mert egységes játékkeret rajzol meg. Ugyanis a kilencvenes évek elejétől fogva a vajdasági magyarság háborús sokkban élt, roppantul megnövekedett a két-útlevelesek száma. Lényegében ők a menekülő középosztály tehetősebb tagjai, akik később Budapestről próbálták megideologizálni exodusuk valódi okait. A második törésvonal a 2000-es hatalomváltás mentén alakult ki, amely válaszút elé állította a vajdasági magyarságot: képes lesz-e belső erőforrásai alapján jövőépítő stratégiát kialakítani. A státustörvény szimbolikus hatása talán abban mérhető le, vagy abban fogjuk lemérni, hogy mennyire készíti a vajdasági magyarságot és más kisebbséget is egy másfajta, az új kihívásokra válaszoló korszerű stratégia kidolgozására.

Öllős László: A Fórum Társadalomtudományi Intézet magyar mintán 2001 júniusában részletes közvélemény-kutatást végzett ebben a kérdésben Nyolcszázas mintából hétszázhetvennégy értékelhető kérdőív készült. Eszerint a megkérdezettek 72%-a hallott a státustörvényről, a többiek viszont nem. Ez az adat sokat elárul a kérdés propagálásáról. Elgondolkodtató az is, hogy a megkérdezetteknek csupán 55%-a volt képes véleményt formálni a státustörvényről. Ezek körül a legtöbben, 43% csak annyit tudott mondani, hogy a megsegítésünket szolgálja; 24% szerint kedvezményeket biztosít a külföldi magyaroknak Magyarországon; 11% vélte úgy, hogy magyarországi állampolgárokkal azonos jogokat garantál a határon túli magyaroknak. Egyéb értelmezései is megjelentek, úgy mint egységes nemzet alakítása, kettős állampolgárság, szabad mozgás, sőt, megjelent

olyan vélemény is, mely szerint Magyarország régió feletti uralmának kiterjesztése. Arra a kérdésre, hogy kiváltanák-e a státusigazolvány, a megkérdezettek 45%-a igennel felelt, 44% mondta, hogy még nem tudja, 11% válaszolta azt, hogy semmiképpen sem váltaná ki. Az igent mondók többsége a fiatalabbak és a magasabb végzettségűek közé tartozik. További érdekes vélemény-szerkezet alakult ki annak kapcsán, hogy ki bírálja el a státusigazolvány odaítélését. A megkérdezettek 5%-a a szlovákiai magyar politikusokra, 20%-a a szlovákiai magyar szervezetekre, 23%-a független testületre, 9%-a a Magyar Nagykövetségre bízna, 21%-a válaszolta azt, hogy bírálják el Magyarországon, 2% azt, hogy senki és 20%-a ezt indifferensnek tartotta. Ahogy növekedett az iskolai végzettség, valamint csökkent az életkor, úgy tolódott a vélemény a szlovákiai magyar szervezetek, illetve a független szervezetek elbírálási hatáskörei felé. Arra a kérdésre, hogy *Ön szerint fontos-e a szlovákiai magyaroknak a státustörvény?* a megkérdezettek 46%-a válaszolta azt, hogy minden körülmények között fontos, 14% szerint most nem olyan fontos, de a jövőben még fontos lehet, 7% gondolja azt, hogy most fontos, de a jövőben már nem lesz az, 4% egyáltalán nem tartotta fontosnak és 29% kitért a válaszadás elől. További részletekkel nem untatnám a jelenlevőket, mert az eddigiekből is elég világos kép alakul ki.

Dobos Ferenc: A Balázs Ferenc Intézet kutatásvezetője vagyok, amely 1994 óta négy szomszédos országban – Románia, Ukrajna, Szlovákia és Jugoszlávia – magyarsága körében végez úgynevezett kvótás szociológiai kutatásokat, amelynek lényege, hogy évente elvégezzük a felmérést azonos kérdőívek alapján és azonos időben. A megkérdezettek száma egy-egy kutatás alkalmával 2000–2500 fő között van. Az elmúlt két évben kiemelten foglalkoztunk a státustörvénnyel, amelyre két kutatást alapoztunk 2000 nyarán és 2001 tavaszán. Körülbelül ötezer határon túli magyar véleményét regisztráltuk, és még örömtelibb, hogy végre lehetőségünk nyílt arra, hogy átfogó kutatás keretei között vizsgáljuk a felnőttkorú magyarországi lakosság viszonyát a határon túli magyarsághoz. Adatainkból az derül ki, hogy szociológiailag egy új helyzet alakult ki a státus-

törvénnyel, határon túli magyarság helyzete, a határon túli magyarság viszonya az anyaországhoz és fordítva egy szimbolikus dimenzióból átkerült hirtelen egy nagyon is konkrét dimenzióba. Beindult egy szimbolikus, informális kapcsolat intézményesülése. A határon túli magyarok, egy-két aspektust kivéve, logikusan reagáltak erre a helyzetre. Úgy tűnik, hogy még életbe sem lépett a státustörvény, de a kisebbségi létre, annak megítélésére már visszahatott. Egyetlen példát mondanék: hosszú évek óta vizsgáljuk, hogy mennyiben érzik visszafordíthatatlannak közösségük asszimilációját. 1996-tól 2000-ig mind a négy területen meredeken emelkedett azoknak a részaránya, akik a folyamatot visszafordíthatatlannak ítélték. 2001-ben viszont egyértelmű tendenciaként rögzítettük, hogy már sokkal kevesebben vélik ugyanezt. Hasonló a reakció Magyarországon integrációjával és a régiók elszigetelődésével kapcsolatban. Magyarországon a megkérdezettek abszolút többsége, mintegy 61%-a támogatta a státustörvény elfogadását. Nem éri el a 30%-ot az ellenzők részaránya és 9% azoké, akik nem tudtak dönteni ebben a kérdésben. Meglehetősen ellentmond a köztudatban meghonosodott sztereotípiának, hogy vizsgálataink szerint a határon túliak meglehetősen kritikusak értékelik az anyaországi jellemvonásait, míg az anyaországiak elsöprő többségben pozitív jellemvonásokat említettek. Nem fölöslegesek tehát a közvélemény-kutatások.

Heltai Péter: A magunk részéről a különböző szinteken beépítettük kérdéseinkbe a megszorító intézkedéseket is, például hogy a munkavállalás adózással jár. Az érdekelt bennünket, hogy mennyiben igaz az, hogy a határon túli magyarok többet vártak annál, mint amit kaptak. Meg kell mondanom, hogy a köztudatban működő sztereotípiák nem igazolódtak vissza. A határon túliak kevesebb mint egyharmada válaszolta azt, hogy a magyar állam többet is adhatott volna. Az egyetlen hely a Vajdaság, ahol majdnem megközelíti az ötven százalékot azoknak a részaránya, akik azt mondták, hogy ők bizony többre számítottak. A továbbiakban szerintem arról is beszéljünk, hogy a többségi társadalmak hogyan fogadják a státustörvény bevezetését, hogyan reagálnak erre a helyzetre.

Bakk Miklós: Nem túlzok, ha azt állítom, hogy a román-magyar viszonyt érintette a legérzékenyebben a státustörvény.

Legalábbis erre utal az, ami a politikai elitek szintjén végbemegy, elhangzik, ami a politikai retorika váltásában bekövetkezett. Igaz, lehet ezt felületi jelenségként is érzékelni. Azonban úgy érzem, hogy a státustörvény kapcsán mindenképpen egy alapvető fordulóponthoz érkezett Románia és Magyarország viszonya. Ennek, meg­látásom szerint, három tényezője van. Az első, hogy a státustörvénynek a politikai napirendre tűzése egybeesett azzal a történelmi momentummal, amikor kézzelfoghatóan, a napi folyamatok szintjén is megjelent a különbség Románia és Magyarország helyzetére vonatkozóan. Az átmenet tíz évének története arról szól, hogy van itt hat-nyolc a kommunizmus béklyójából szabadult ország, amelyek integrálódni akarnak Európába. Igaz, hogy vannak közöttük különbségek, de ezek a különbségek alapvetően nem nagyok, egyforma információs esélyeink vannak, ugyanannak a klubnak vagyunk a tagjai. A státustörvény politikai agendára kerülésével egy időben kellett a romániai politikai elitnek kényszerűen tudatosítani, hogy ennek a régió­nak van egy belső tektonikája, és ez Románia számára nem előnyös. A második tényező az, hogy tulajdonképpen két nemzet­kon­cep­ció küzdelme is folyik, mégpedig nem csak vita formájában, hanem kiviszik európai fórumok felé. Bár az európai integráció arról szól, hogy az állami szuverenitás valamiféleképpen korlátozódik, annak néhány attribútumát át kell adni a helyi közösségeknek, illetve az európai fórumoknak. Ennek ellenére azt lehet látni, hogy itt Közép-Kelet-Európában nemzetépítési folyamatok szabadulnak el és az integráló Európa ebbe igazából nem szól bele. Végül a harmadik tényező, amit szintén tudatosítania kellett a román politikai elitnek, azzal függ össze, hogy ebben a román–magyar nemzeti vitában valamiféleképpen „fogadni kell” Európa jövőjére, arra, hogy milyen európai modellt akarunk. Óhatatlanul, akár beszélnek róla, akár nem, van egy implicit koncepció arról, hogy milyen lesz a jövő Európa, melybe integrálódni akarunk, és ahhoz is viszonyul ez a politikai elit. Az általam felsorakoztatott három mentalitás-befolyásoló sík visszatükröződik a többségi társadalmak közvéleményében is, úgyhogy számunkra valóban fontos ennek a közvéleménynek a mérése, aminek vannak nem csak adott pillanatbani állapotai, hanem drámai változásai is.

Heltai Péter: Érdekelne, hogy a politikai elit és a társadalom, a társadalmi megítélés, a közvélemény között van-e különbség Szlovákiában.

Öllős László: Úgy érzekelem, nálunk a vita megindulása után alapvetően két irányba ment el a kialakított és közzétett vélemény. Az újságírók és az értelmiség egy része azonnal jelezte, már létezik egy szlovák státustörvény, és amennyiben kifogásoljuk a magyart, úgy először nézzük meg a szlovákot. A legnagyobb napilapban aránylag korrekten meg is jelent a két törvény összehasonlítása, és jelentek meg ilyen cikkek másutt is. Ez a hang azonban nem vált a politika meghatározó hangjává, a politikusok nyomást próbálnak gyakorolni a magyar félre a magyar státustörvény kapcsán. Egyetlenegy számottevő megjegyzés volt, amikor a külügyminiszter megjegyezte, hogy amennyiben a magyarok visszavonják az övéket, Szlovákia is visszavonja a sajátját. Azonban ez politikusi körökben sem találkozott egyértelmű támogatással.

Ami a határon túli magyar közösségek informáltságát illeti, elmondható, hogy egy jelentős része a magyar médiákból, tévéből, rádióból hall a törvényről. Tehát a határon túli magyar politikus elit sem tud konkrétan mit mondani az embereknek, hiszen ő sem igazán tud tényekkel szolgálni. Vannak sejthető dolgok, de most még egyetlen határon túli magyar politikus sem vállalja fel azt, hogy elkezd valamiről beszélni, amikor tudja azt, hogy nem született meg a végrehajtási rendelet. A Velencei Bizottság ajánlása szerint nem lehet ajánló bizottság, legfeljebb információszolgáltatásról beszélhetünk. Furcsa, hogy amikor a szlovákok elfogadták a törvényt a határon túli szlovákokról, nem okozott nemzetközi felzúdulást, nem okozott felzúdulást az érintett országokban sem. Nem foglalkozott vele az Európa Tanács, a Velencei Bizottság, nem foglalkozott vele senki. Abban a pillanatban, amikor a magyarok egy elemeiben analogikus, de kevesebb jogot tartalmazó törvénnyel jöttek elő, azonnal odafigyelt mindenki. Nemzetközi viszonylatban egyenjogúsítási folyamat is zajlik, tehát arról kell dönteni, hogy Magyarország egyenjogú lesz-e – Trianon és a Párizsi Békeszerződés után – a többi szomszédos állammal kisebbségei vonatkozásában, vagy pedig sem.

Bakk Miklós: Adalékképpen elmondanám, hogy 2001 augusztusában a kolozsvári egyetem politológia tanszéke magyar tagozatos diákjainak bevonásával készült egy felmérés, mely az erdélyi románság státustörvényhez való viszonyulását próbálja letapogatni. Ez közel kilencszáz kérdőíven alapuló fölmérés, az adatok földolgozása folyamatban van, de már tudok olyasmivel szolgálni, ami alátámasztja azt, amit Öllös Lászlótól hallottunk. Többek között a kérdések párban vizsgálják a Moldovai Köztársaságbeli románok és a romániai, tehát erdélyi magyarok helyzetére vonatkozó román többségi vélekedést. A moldovai románokra vonatkozóan egy kérdés a következő alternatív válaszokat tette lehetővé: olyan románok, mint a többiek – így válaszolt 65%, avagy külön nemzetet alkotnak – így válaszolt 35%. A romániai magyarok olyan magyarok, mint a többiek – 49% válaszolt így, más nyelven beszélő, tehát magyarul beszélő románok – 51% szerint.

Losoncz Alpár: Arra kívánok reflektálni, hogy Jugoszlávia miért nem zúdult fel a szlovák státustörvényre, annak bizonyosságául, hogy ezek a folyamatok mégsem nem egy történelmi vákuumban mennek végbe. Azért nem történt felzúdulás, mert a szerbek számára a szlovákok mindig valamiféle példát jelentettek a mozgósításuk vonatkozásában. A kilencvenes évek elején az akkori rezsimhű szerb sajtó és televízió folyton-folyvást rájuk hivatkozott, s a szerbek mindig rendre-módra eleget tettek a behívóparancsnak, ellentétben a magyarokkal, akik nyilván, mint tudjuk, nagy számban elmenekültek. Az ilyen és ehhez hasonló apró történelmi döccenések igencsak hozzájárulnak ahhoz a reagálási képlethez, amit egyszerűen csak úgy hívunk, hogy institutionális és történelmi képlet. Szeretném hangsúlyozni, hogy a státustörvény sikere vagy balsikere, vagy egyáltalán alakulása nagy mértékben függ attól, hogy az adott ország milyen váltáson halad át, vagy milyen új pályákat képes kidolgozni. Ami Jugoszláviát illeti, hadd szögezzük le itt világosan, hogy középtávon ez egy lényegében tökéletlen demokrácia lesz, valami félperiférikus pozícióban fog stabilizálódni. Ezt azért mondom, mert egy ilyen félperiférikus gazdasági helyzet, valamint a kizárásos elitdemokráciának az a típusa, mely egyre inkább

meghonosodik Szerbiában, biztos, hogy meghatározza a magyarok esélyeit is a politikai, kulturális és gazdasági integráció vonatkozásában. Azt hiszem, hogy minden kisebbség helyzetét meghatározzák nyilvánvalóan azok a körülmények, amelyeket otthon talál, de meghatározzák azok a relációk is, amelyeket folytatólagosan kiépít az anyaországgal. Erre azért térek ki, mert a vajdasági magyarságnak van egyfajta rendezetlen disputája az anyaországgal. Arra gondolok, hogy a vajdasági magyarság nagyon hosszú ideig többletlehetőségeket élvezett a régi, ha úgy tetszik reálszocializmus keretein belül. Ezt persze később – legalábbis különféle értelmiségiek – az eredendő bűn formájában értelmezték, de ez talán lényegtelen. Az a fontosabb, hogy – tapasztalatom szerint – Magyarországon is megbeszéletlen, kibeszéletlen, mondhatni valamiféle vitának a tárgya. Véleményem szerint a státustörvény problematikája beleilleszkedik az univerzalizmus és partikularizmus feszültségébe, de magyar-magyar relációban. Roppant fontos egy, mondhatni decentralizált, komplex kulturális modell, amely kellőképpen nyitott mindenféle különbözőségeire, ugyanakkor kellőképpen nyitott egy dinamikus egységre is. A magam szempontjából a státustörvényt egy lehetséges állomásnak tekintem abban a vonatkozásban, hogy az anyaország és a kisebbség hogyan képesek újraírni a nemzet-egyetemességnek ezt a szerkezetét.

Dobos Ferenc: Arról szeretnék beszélni, mit tudunk arról, hogy mennyien jönnének Magyarországra dolgozni, mennyien vennék igénybe az egészségügyi és egyéb szolgáltatásokat. Azt lehet mondani, hogy ezek a kérdések, bármilyen furcsán hangzik, pillanatnyilag nincsenek az érintettek érdeklődésének a homlokterében. A lekérdezés 2001 kora nyarán zajlott, azóta a státustörvénnyel kapcsolatban a legalapvetőbb attitűd, hogy tegye lehetővé, hogy a határon túli magyarok ne szakadjanak el az anyaországtól. Amikor arra kértük a válaszadóinkat, hogy rangsorolják a különböző kedvezményeket, becsempésztünk egy olyat is, amiről szó sem volt, mégpedig a nemzeti vízumot. És kiderült, hogy mind a négy területen magasán az első helyen a nemzeti vízum kívánalom jött elő. Az érintettek a románok, a szlovákok stb. reakcióit reálisan ítélik meg. Egyik területen

sem haladja meg a 10%-ot azoknak a részaránya, akik azt választák volna, hogy a románok, a szerbek stb. támogatni fogják a státustörvényt. Félig-meddig reálistan ítélték meg a magyarországi támogatottságot, azt mondták, hogy az anyaországiak mindössze 30–40%-ban fogják támogatni. Tudjuk, hogy ez 60%. És szerintem túlzott illúzióval ítélték meg az európai struktúrát, az Európai Uniónak a támogatottságát, magasan 70–80%-ban gondolták azt, hogy az EU támogatni fogja a státustörvényt. Ahhoz, hogy mennyire nehéz ezeket a dolgokat megítélni, nagyon fontos adat, hogy a magyarországi effektív támogatás 60–61%-os. Ám amikor arra kérdeztünk rá, hogy ön szerint a magyar állampolgárok milyen mértékben fogják támogatni, vagy támogatják-e a státustörvényt, mindössze 11% mondta azt, hogy támogatják. Tehát a magyar felnőttkorú lakosság abszolút többségben támogatja a státustörvényt, de nem tud róla.

Heltai Péter: A Losoncz Alpár által elmondottakkal kapcsolatban az jutott eszembe, hogy eléggé eltérő a nyugat-európai és a közép-, illetve kelet-európai nemzetkonceptió, és ezek az eltérések látszólag áthidalhatatlanok. De erre azt is mondhatnánk akár, hogy ez mindegy, de valójában nem mindegy, hiszen az európai uniós csatlakozással a törvény el is enyészhet, a problémák viszont nem, azok maradnak. Olyan kérdések merülnek fel, mint az etnikai és állampolgári lojalitás vagy a kollektív jogok és egyéni jogok közötti eltérések. Az Európai Uniótól folyamatosan azt kapjuk meg, hogy mi akarunk oda csatlakozni és nem fordítva.

Brezovics László: Én nem mondanám azt, hogy teljes mértékben eltér a nemzetfelfogás meg a politika ezzel kapcsolatban Kelet és Nyugat között, és tényleg úgy van, hogy Magyarország kíván csatlakozni az Európai Unióhoz, ezért számára feltételeket szabnak. A kifogásokat kifejtették a Velencei Bizottság jelentésében. Azonban azt látjuk és tudjuk, hogy Európa sem tudta megoldani a nemzetiségi problémáit, annak ellenére, hogy nincsenek határok, közös a pénz, de Belfast akkor is Belfast marad, és a katalánok vagy a baszkok, a korzikaiak problémái fennállnak annak ellenére, hogy az Európai Unióban vannak és gazdaságilag fejlettek. El kell mondanom azt, hogy ilyen méretű problé-

mái Magyarországnak a határon túli kisebbségekkel nincsenek, hiszen a határon túli magyar kisebbségek teljesen más utat járnak ebben a kérdésben, mint akár a baszkok vagy a korzikaiak, vagy pedig az írek. Én úgy látom, hogy esetünkben a működés lesz majd a lényeg, a végrehajtás fogja bizonyítani, vagy nem fogja bizonyítani azt, hogy ez a rendszer működőképes vagy sem. A nemzeti vízummal kapcsolatos ügyben azt tudom mondani, hogy a határon túli magyarság egyik legnagyobb félelme az, hogy az európai csatlakozással ő valamilyen formában leválik Magyarországról, és a kapcsolattartás megnehezül vagy pedig ellehetetlenül. És ez az adat is azt mutatja, hogy egy ilyen vízumot tartana kompenzációnak. Tehát úgy érzi, hogy a helyben maradását Magyarországnak kompenzálnia kell, és mindenfajta ilyen kompenzációs vágyát ebbe vetíti bele.

Dobos Ferenc: Tudom ezt még fokozni is: a kérdőívben nem volt benne, de kérdezőbiztosaink jelentéséből kiderült a következő: nagyon sokan, nem tudok pontos százalékot mondani, az interjú közben vagy a kérdés után azt mondták, hogy nekik eszük ágában sincs bármelyik kedvezményt is kérni, de azt fontosnak tartják, hogy ez a magyarigazolvány a kezükben legyen.

Heltai Péter: Furcsa módon az Európai Unió még gerjeszt is kisebbségi konfliktusokat. Nemrég jártam Bolzanóban, ahol pontosan az derült ki, hogy azáltal, hogy Olaszország az Európai Unióhoz csatlakozott, azok a Róma által leosztott adók, amelyeket a Tiroli önkormányzatok külön megkaptak, elmaradnak, és innen kezdve újból felmerülnek azok a kérdések, amelyek pontosan ezzel a pénzzel lettek lecsitítva annak idején.

Kérdés a hallgatóság köréből: Elsősorban Kárpátalja és Vajdaság tekintetében az érdekelne, hogy vajon számukra hosszú távon a státustörvény jelent-e megoldást?

Losonczi Alapár: Nem hiszem azt, hogy egy törvény képes megoldani valamit, ami ilyen mélyszerkezeti jellegű. Vannak olyan etnikai kultúrafüggő problémák, amelyeket egy taxatív értelmezett jogszabály képtelen regulálni. Példának okáért itt van az identitás kérdése; az első dolog, amin csorbát szenved bármilyen jogszabály az, hogy az identitás taxatív megfogalmazhatatlan. Tehát per definitionem kimeríthetetlen egy identitás,

így egy etnikai identitás is. A státustörvény inkább problémafeltáró, problémamegmutató, mint problémamegoldó. Egy játékteret nyit meg, amely manőverezési térnek tekinthető. A Vajdaságban nagyon aktuális a kettős állampolgárság intézménye, azonban az erről folyó viták, legalábbis eddig nem nyertek komoly jogi argumentációt, inkább deklaratív fogalmazódott meg ez az igény, azonban az én személyes meggyőződése, hogy valóban a kettős állampolgárság egy sokkalta stabilabb kommunikációs folyamatot helyez kilátásba, mint a státustörvény.

Brenzovics László: Az ukrán alkotmány tételesen tiltja a kettős állampolgárság intézményét. Nem tudhatjuk, hogy mi lesz a jövőben és mi lesz a megoldás a kárpátaljai, vajdasági helyzetre. Hiszen ki gondolta volna azt, hogy az én falumhoz 1945 után közelebb lesz Vlagyivosztk, mint Barabás, ami mindössze három kilométerre van ugyan, de Vlagyivosztkba bármikor elutazhattam, Barabásba viszont nem. Tehát számos olyan dolog van, amit nem lehet előre látni. Egy biztos: annyiban fontos az egész státustörvény, Székely Istvánt idézve, hogy ez egy karácsonyfa, ami megvan, és attól függően, hogy mennyi pénze van a szülőnek, tud rá díszeket aggatni a kisebbek kívánsága szerint. Valószínűleg három dolog fogja meghatározni azt, hogy mi lesz később a határon túli magyar közösségekkel: a közösségek igényei, az adott ország politikája és az anyaország lehetőségei. Viszont fontos az, hogy elindult egyfajta diskurzus erről, és nem próbáljuk a problémát továbbra a szőnyeg alá söpörni, mert sokan úgy képzelték el ezt az egész dolgot a határon túli magyarságnak a leszakadóban lévő részével kapcsolatban: ne verjetelek nagy zajt, hanem szép csendesen haljatok meg, és akkor nem lesz semmi probléma. Ettől mára a diskurzus eltávolodott, és most már valóban a problémákkal is tudunk foglalkozni, megvannak hozzá a megfelelő fórumok is.

Bakk Miklós: Visszautalnék arra, amit Schöpflin György mondott a délelőtti előadásában. A státustörvény értelmezhető úgy, hogy ebben a térségben egy új politikai modernizáció veszi kezdetét, amelynek a peremfeltételeit éppen az adja, ami az EU bővítésével történik. Itt nemzetkonceptiók kompetíciója is folyik. A státustörvény áttöri, gondolom én, azt a falat, amelyen

túl megjelenhetnek sajátosabb esetekben a kettős állampolgárság megoldásai, másrészt pedig előkészítheti azt a folyamatot, hogy Magyarország ne csak a határon túli magyar kisebbségekre tekintsen, hanem az egész határon túli régióra mint egy komplex társadalommal rendelkező térségre, amellyel neki civilizációs és fontos történelmi kapcsolatai is vannak. Nyilván ez egy lassú folyamat. Mindenképpen az szükséges, hogy Magyarország integrálódjon, váljon az Európai Unió tagjává, és EU-tagként konszolidálódjon a helyzete a környékbeli országok tekintetében.

Öllős László: Azt hiszem, hogy a státustörvény úgymond magyarságmegtartó ereje azzal lesz lemérhető bizonyos időtávlatból, hogy elsősorban az ingadozók csoportját választja-e célcsoportjának. Ha esetleg a másik véglet derül ki, hogy megosztó, belső vitákat, feszültségeket fog gerjeszteni a végrehajtó törvények és egyéb, ennek kapcsán meginduló folyamatok eredményeképpen, akkor a hatása más is lehet. Ezek olyan konkrét tényezők, amelyek a végrehajtó rendelkezések megjelenése után, és azoknak a gyakorlatba ültetése során fognak megmutatkozni.

Kérdés a hallgatóság köréből: Érdekelne, hogy a kárpátaljaiaknak van-e külön az ő helyzetükre vonatkozó, megfogalmazott kedvezmény-igényük. Gondolok itt például valamiféle gazdasági életben tartásra. A schengeni határ e nélkül az ottani magyarság végét jelentheti.

Brenzovics László: Az előkészületben levő törvény általános vonatkozásokat tartalmaz, tehát minden országra azonos szabályokat fogalmaz meg. Önnek igaza van abban, hogy a katasztrofális gazdasági helyzet ösztönzi az elvándorlást, valamit tenni kell, viszont Magyarország egyedül nem tudja megoldani a helyzetet, magyarán – kettőn áll a vásár. Amíg Ukrajnában valamifajta gazdasági fejlődés nem indul be, vagy nem javul a jogi környezet és a jogbiztonság, addig nem várható igazából nagy változás ezekben a kérdésekben.

Kérdés a hallgatóság köréből: A Kárpátalján élő ruszinok egy része nem fogadja el az ukrán identitást, amelyikbe korábban belekényszerítették. A ruszinok részéről megnyilvánul-e bizonyos érdeklődés a státustörvény által biztosított kedvezmények iránt?

Brenzovics László: Igen, van ilyen érdeklődés és nemcsak a ruszinok, hanem a kárpátaljai németek, cigányok és egyéb magyarul beszélő valamilyen magyar részidentitással rendelkező nemzetiségek körében is. Várható, hogy kérni fogják a magyar igazolványt a kedvezmények miatt.

Dobos Ferenc: A közéletben húsbavágó kérdések, hogy milyen rendelkezések lesznek, ki, mikor, milyen kedvezményt kap. Pillanatnyilag azonban az általunk megkérdezettek nem várják azt, hogy a státustörvény, ezek a kedvezmények csodafegyverként hassanak. Ilyet senki nem vár. Az viszont bizonyos, hogy a határon túli magyar közösségek tagjai másként reagálnak mint akkor, amikor a státustörvényről még nem volt szó. Azt tervezzük, hogy folyamatában fogjuk végigkísérni azt, hogy ezek a pillanatnyilag többnyire pozitív változások és elmozdulások milyen utat fognak bejárni a közeljövőben.

Heltai Péter: Köszönöm a kerekasztal résztvevőinek, hogy elmondták gondolataikat.